

Abant Gölü Milli Parkının rekreasyonel talep yapısının analizi

İsmet Daşdemir^{a,*}, Beyza Türkel^b

Özet: Bu çalışmada; Türkiye'nin önemli korunan alanlarından olan Abant Gölü Milli Parkında doğal-kültürel kaynak değerlerini, ziyaretçilerin sosyoekonomik özelliklerini ve rekreasyonel taleplerini dikkate alan bir yaklaşımla talep yapısını analiz etmek ve rekreasyonel yönetim stratejisine katkı sağlayacak sonuçlara ulaşmak amaçlanmıştır. Bunun için öncelikle Milli Parkın rekreasyonel ve doğal-kültürel kaynak değerleri literatüre dayalı olarak belirlenmiştir. Milli Parkın özelliklerini bilen bir Danışman Grubu yardımıyla mevcut durumuna ilişkin SWOT analizi yapılmıştır. Ziyaretçilerin sosyoekonomik özellikleri ve rekreasyonel talepleri hakkında verileri elde etmek için, Milli Parkın yoğun rekreasyonel kullanımının söz konusu olduğu 2022 yılının yaz aylarında rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenen 204 ziyaretçi grubu üzerinde yüz yüze görüşme yöntemiyle bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket verileri betimleyici istatistikler, korelasyon analizi ve faktör analizi ile değerlendirilmiştir. Analizler ve değerlendirmeler sonucunda; genellikle doğa gezisi, eğlenmek-dinlenmek ve piknik yapmak amacıyla yakın il merkezlerinden ve büyük kentlerden, ortalama üç kişilik gruplar halinde günübirlik ve hafta sonu ziyaretlere gelen, çoğunluğu üniversite mezunu, nispeten genç, orta düzeyde gelir sahibi ve ödeme eğilimi yüksek olan ziyaretçi yapısının olduğu saptanmıştır. Milli Parkın rekreasyonel talep yapısını etkileyen en önemli faktörler ise sırasıyla; 1) Ödeme gücü (%34,36), 2) Eğitim düzeyi (%19,56) ve 3) Ulaşım masrafı (%18,42) olarak belirlenmiştir. Bu faktörler rekreasyonel talep yapısının %72,34'ünü açıklamaktadır. Araştırma bulguları ışığında Milli Parkın doğal-kültürel kaynak değerlerine, koruma-kullanma dengesine ve ziyaretçi talep yapısına uygun bir rekreasyonel yönetim stratejisinin oluşturulmasına ve sürdürülebilir yönetiminin sağlanmasına altlık olacak sonuçlara ulaşılmış ve buna göre bazı öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Abant Gölü Milli Parkı, Rekreasyonel talep, Sürdürülebilir yönetim, SWOT analizi, Türkiye

Analysis of the recreational demand structure of the Abant Lake National Park

Abstract: This study aims to analyze the demand structure in the Abant Lake National Park, one of Turkey's important protected areas, using an approach that considers natural and cultural resource values, socioeconomic characteristics of visitors, and recreational demands, and to reach conclusions that will contribute to the recreational management strategy. For this purpose, firstly, the recreational and natural-cultural resource values of the National Park were determined based on literature. A SWOT analysis of the current situation was conducted with the help of an Advisory Group familiar with the characteristics of the National Park. In order to obtain data on the socio-economic characteristics and recreational demands of the visitors, a survey was conducted via face-to-face interviews with 204 visitor groups determined by random sampling method in the summer of 2022, when the National Park is used intensively for recreational purposes. The survey data were evaluated using descriptive statistics, correlation analysis and factor analysis. As a result of the analyses and evaluations, it was determined that the visitor structure, which generally comes from nearby provincial centers and large cities for nature trips, recreation, and picnics, is composed of groups of three people on average, and is mostly university graduate, relatively young, has a moderate income, and has a high willingness to pay. The most important factors affecting the recreational demand structure of the National Park were determined to be: 1) Ability to pay (34.36%), 2) Education level (19.56%), and 3) Transportation costs (18.42%). These factors explain 72.34% of the recreational demand structure. In light of the research findings, conclusions were reached that will provide a basis for creating a recreational management strategy and ensuring its sustainable management in accordance with the natural and cultural resource values of the National Park, the balance between conservation and utilization, and the visitor demand structure; accordingly, some recommendations were developed.

Keywords: Abant Lake National Park, Recreational demand, Sustainable management, SWOT analysis, Türkiye

1. Giriş

Korunan alan; ekosistem hizmetlerinin ve kültürel değerlerin, tabiatla birlikte uzun vadeli korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla mevzuatla tanımlanan ve yönetilen coğrafi bir alandır (DKMP, 2024). Uluslararası Doğa Koruma Birliği (International Union for Conservation of Nature) tarafından korunan alan; “*biyolojik çeşitliliğin, doğal ve bağlantılı kültürel kaynakların korunması ve*

sürekliliğinin sağlanması amacıyla ayrılan, yasalarla ve diğer etkili araçlarla yönetilen kara ya da deniz alanlarıdır” şeklinde tanımlamıştır (IUCN, 1994). Korunan alanlar, dünyadaki canlı türlerin ve ekosistemlerin sürdürülebilirliğinde, turizm, kırsal kalkınma ve rekreasyon faaliyetleri konularında etkili bir role sahiptir. Başlıca korunan alanlar; milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiat koruma alanları, yaban hayatı geliştirme sahaları ve sulak alanlardır (Daşdemir ve Ersoy, 2018). 1983 tarihli ve

^a Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, Bartın, Türkiye

^b Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın, Türkiye

* **Corresponding author** (İletişim yazarı): idasdemir@bartin.edu.tr

✓ **Received** (Geliş tarihi): 13.10.2025, **Accepted** (Kabul tarihi): 26.03.2026

Citation (Atıf): Daşdemir, İ., Türkel, B., 2026. Abant Gölü Milli Parkının rekreasyonel talep yapısının analizi, Turkish Journal of Forestry, 27: 72-84.
DOI: [10.18182/tjf.1802920](https://doi.org/10.18182/tjf.1802920)

2873 sayılı Milli Parklar Kanunda milli park; *“bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarıdır”* şeklinde tanımlanmıştır.

Milli parklar korunan alan olmakla birlikte doğa turizmi ve rekreasyonel kullanım açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar (DKMP) Genel Müdürlüğü verilerine (DKMP, 2025) göre; Türkiye’de halen 50 adet milli park, 274 adet tabiat parkı, 111 adet tabiat anıtı, 32 adet tabiat koruma alanı, 85 adet yaban hayatı geliştirme sahası ve 136 adet sulak alan bulunmaktadır. Aynı verilere göre Türkiye’de 913.160 ha milli park alanı, 94.088 ha tabiat parkı, 8.389 ha tabiat anıtı, 56.397 ha tabiat koruma alanı, 1.169.873 ha yaban hayatı geliştirme sahası ve 1.186.466 ha sulak alan bulunmaktadır.

Korunan alanlarla ilgili olarak dünyada yapılmış pek çok çalışma vardır (Hockings vd., 2004; Moore ve Walker, 2008; Leverington vd., 2010; Cheung ve Jim, 2014; Balmford vd., 2015; Stemberk vd., 2018). Türkiye’de de korunan alanlarda çeşitli amaçlarla bazı çalışmalar yapılmıştır (Akesen, 1978, 1983; Ceylanlı, 2004; Karaman, 2007; Daşdemir ve Güngör, 2008; Öztürk ve Aydoğdu, 2012; Altunöz vd., 2014; Kervankıran ve Eryılmaz, 2015; Atar, 2021; Binboğa ve Daşdemir, 2023). Bu bağlamda daha önce tabiat parkı statüsünde olan Abant Gölü Milli Parkında (AGMP) da benzer çalışmalar yapılmıştır (Müderrişoğlu vd., 2005; Kemik, 2014; Sayın ve Karadağ, 2016; Yılmaz ve Okan, 2021). Müderrişoğlu vd. (2005), Abant Gölü Tabiat Parkı (AGTP) kullanıcılarının memnuniyetini en çok etkileyen faktörlerin mevsim, grup büyüklüğü, cinsiyet, yaş, gelir düzeyi ve geldikleri yer olduğunu saptamıştır. Kemik (2014) tarafından AGTP ziyaretçilerinin sosyoekonomik ve rekreasyonel talep özellikleri arasındaki ilişkiler korelasyon analiziyle incelenmiştir. Benzer şekilde tabiat parkı statüsünde iken yapılan bir başka çalışmada (Sayın ve Karadağ, 2016); 400 ziyaretçi anketi verileri kullanılarak ziyaretçilerin alana gelme nedenlerine, memnuniyetlerine, alanın ve donatılarının yeterliliğine etki eden faktörler saptanmıştır. Keza Yılmaz ve Okan (2021) tarafından AGTP ziyaretçilerinin demografik özellikleri ile yaptıkları harcamalar arasındaki ilişkiler çapraz tablolarla analiz edilmiştir. Söz konusu çalışmalar aynı alanda yapılmış olmasına rağmen, farklı değişkenler farklı amaçlarla analiz edildiği için bu çalışmadan farklı sonuçlar elde edilmiştir. Dolayısıyla milli park statüsünde iken rekreasyonel talep yapısını, doğal-kültürel kaynak değerlerini, ziyaretçilerin sosyoekonomik özelliklerini ve taleplerini dikkate alan bir yaklaşımla analiz eden bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle AGMP’nin etkin yönetilebilmesi için ziyaretçilerin sosyoekonomik özelliklerinin ve rekreasyonel talep yapısının bilinmesi gerekmektedir.

Milli park ve benzeri alanlardan ziyaretçi memnuniyetini sağlayan etkili rekreasyon hizmetlerinin sunulabilmesi için, bir taraftan söz konusu alanın doğal ve kültürel kaynak değerlerinin analiz edilmesi ve diğer taraftan ziyaretçilerin rekreasyonel taleplerinin belirlenmesi ve bunlara göre rekreasyonel planlama, rekreasyonel kullanım ve uygun yönetim stratejilerinin izlenmesi gerekmektedir. Günümüzde teknolojik, sosyal ve ekonomik gelişmelerle birlikte rekreasyonel etkinliklere duyulan talep gittikçe artmış, yaygınlaşmış ve çeşitlenmiştir. Rekreasyonel aktiviteler katılma isteğini etkileyen motivasyon, çalışma koşulları, sosyoekonomik yapı, gelir ve eğitim düzeyi, meslek grupları,

demografik özellikler gibi pek çok faktör söz konusudur. Bu konuda ziyaretçilere özgü bazı değişkenler ve bazı talep parametreleri dikkate alınarak rekreasyonel taleplerin modellenmesi (Clawson, 1959; Marzetti, 2009; Buason vd., 2021; Mukanjari vd., 2021) ve rekreasyonel talep çalışmaları (Akesen, 1983; Talay vd., 2010; Kemik, 2014; Okuyucu, 2018, 2020; Atar, 2021) vardır. Dolayısıyla ziyaretçilerin eğilim ve taleplerine göre mekan planlaması yapılması, rekreasyonel aktivitelerin planlanması ve yürütülmesi sürdürülebilir milli park yönetimi için önemlidir.

Rekreasyonel kaynak planlaması; insanların bugünkü ve gelecekteki rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla rekreasyonel kaynakların akılcı kullanımını içeren rasyonel ve sistematik bir karar verme sürecidir. Ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması için rekreasyon aktivitelerinin iyi bir biçimde planlanması ve organize edilerek sunulması gerekmektedir. Doğal rekreasyon alanları planlanırken, ziyaretçi ihtiyaçlarının karşılanması ve doğal çevrenin korunması amacıyla sürdürülebilir bir alan oluşturmaya dikkat edilir. Doğayı korurken aynı zamanda ziyaretçilerin ihtiyaç ve taleplerini karşılayan kaliteli rekreasyon olanakları sunmak önemlidir. Ziyaretçilerin hangi tür fonksiyonel alanları kullandığını, bu alanlara ulaşırken ne tarz rotaları tercih ettiğini, en çok veya en az hangi yeri ziyaret ettiğini, farklı grupların ne çeşit aktiviteleri tercih ettiğini, alan içindeki akışı ve yoğunluğu saptamak, bu alanların daha iyi planlanması için gerekli bilgiyi sağlar. Bu tercihleri bilmek, ziyaretçi taleplerinin karşılanmasını kolaylaştırır (Canatanoğlu vd., 2019). Bu nedenle rekreasyonel planlama, alanın mevcut kaynak potansiyeli ve kapasitesi ile kullanıcı talep ve eğilimlerinin dengeli bir şekilde optimize edilmesi ve akılcı bir şekilde kullanılmasını gerektirmektedir. Rekreasyon planlama ve tasarım sürecinde alanın ayrıntılı envanterinin çıkarılması, ziyaretçilerin rekreasyonel taleplerinin ve eğilimlerinin dikkate alınması önem arz etmektedir (Özen Öztürk ve Gül, 2020).

Dolayısıyla bu çalışma AGMP’nin doğal-kültürel kaynak değerlerini, ziyaretçilerin sosyoekonomik özelliklerini ve rekreasyonel taleplerini dikkate alan bir yaklaşımla rekreasyonel talep yapısını analiz etmek ve yönetim stratejisine destek olacak sonuçlara ulaşmak amacıyla ele alınmıştır. Çalışmada temel sorun rekreasyonel talep yapısını çok boyutlu analiz etmek ve Milli Parkın rekreasyonel yönetim stratejisine katkı sağlayacak bilimsel sonuçları ortaya koymaktır. O nedenle araştırma hipotezi (H₀); *“AGMP’nin rekreasyonel talep yapısı ve bunu etkileyen faktörler açıklanamaz”* şeklinde kurulmuştur. Araştırma hipotezinin denetlenmesi amacıyla Milli Parka ilişkin mevcut durum analizinin yapılması, ziyaretçilerin sosyoekonomik özellikleri ile rekreasyonel taleplerinin belirlenmesi, rekreasyonel talep yapısını etkileyen değişkenler arasındaki ilişkilerin ortaya konulması, talep yapısını etkileyen en önemli faktörlerin belirlenmesi, ziyaretçi görüşlerini de dikkate alarak katılımcı bir yaklaşımla Milli Parkın sürdürülebilir yönetim stratejisine ilişkin bulguların elde edilmesi hedeflenmiştir. Bu bakımdan çalışmanın özgün değeri yüksek olup, elde edilen sonuçların AGMP’nin sürdürülebilir yönetimine, toplumun moral ve motivasyonuna, doğal kaynak ve çevre yönetimine, böylece uygulamaya ve bilime katkı sağlama potansiyeli vardır.

2. Materyal ve yöntem

2.1. Çalışma alanı

Bu çalışma, Türkiye'nin Bolu ili Mudurnu ilçesinde yer alan AGMP'de yürütülmüştür (Şekil 1). AGMP kendine özgü manzara bütünlüğüne, bitki zenginliğine ve açık hava rekreasyon olanağına sahip olması nedeniyle, Abant Gölü ve çevresindeki ormanlar ile birlikte 21 Ekim 1988 tarihinde 1.150 hektar (ha) büyüklüğündeki saha "tabiat parkı" olarak ayrılmıştır. 1990 yılında yapılan özel amenajman planıyla alanı 1.196,5 ha'a ve bilahare 1.262 ha'a çıkartılmıştır. 21 Ekim 1988 tarihinden itibaren "tabiat parkı" statüsünde olan alan, 9 Haziran 2022 tarihinde Türkiye'nin 48. milli parkı olarak ilan edilmiştir.

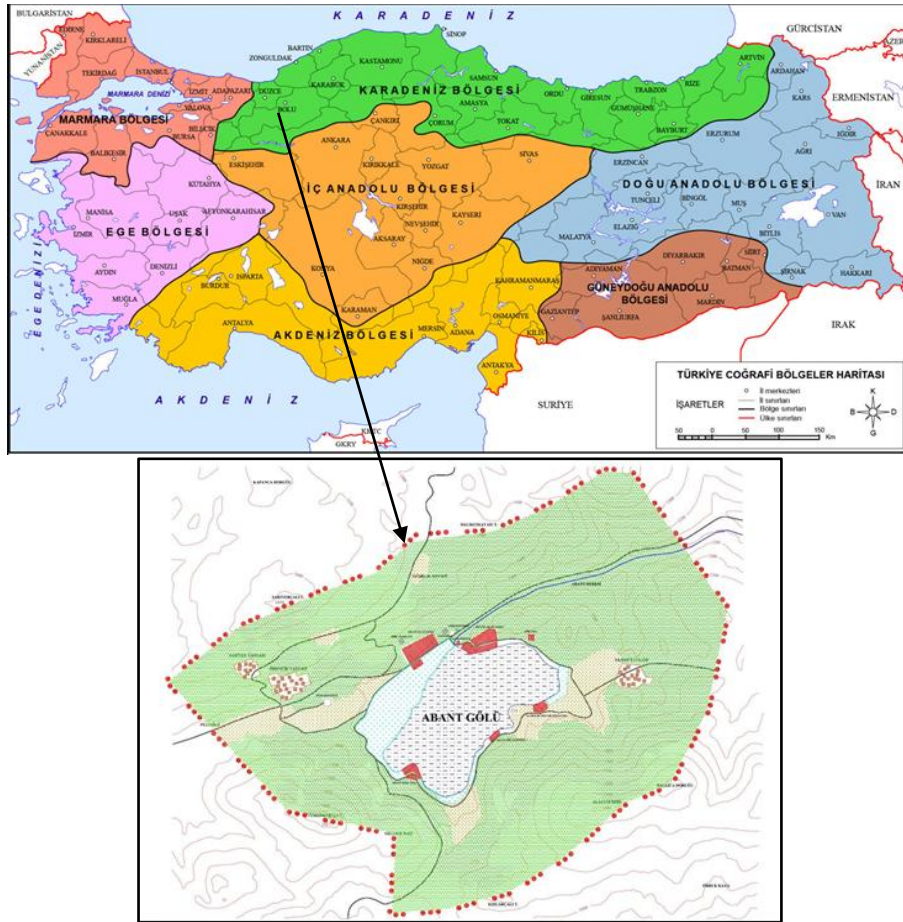
AGMP, Bolu'ya 33, Ankara'ya 225, İstanbul'a 258 km, Düzce'ye 60 km ve Mudurnu'ya 20 km uzaklıktadır. Abant Gölü 127 ha olup, Abant Dağları üzerinde oluşmuş bir krater ve birikinti gölüdür. Milli Park alanında 1400 m'den 1700 m'ye kadar yükseklikte olan birçok tepe vardır. AGMP, Batı Karadeniz sıradağlarının Karadeniz sahiline paralel ikinci kolunu oluşturan Abant ve Keremali sıradağlarının kolları arasındadır (DKMP, 2023).

AGMP, insanların eğlenmesine, dinlenmesine ve kısa süreli tatil yapmasına, ayrıca bilimsel ve eğitsel amaçlı çalışmalara olanak veren, orman, dağ ve göl peyzajlarının bütünleştiği doğal kaynak değerlerinin yanında, konaklama tesisleri, çadır kamp ve günübirlik kullanım alanları ve yaylalarıyla rekreasyonel kullanım taleplerini karşılayacak kültürel kaynak değerlerine de sahiptir (DKMP, 2023).

Tabiat parkı statüsünde iken hazırlanan ve 2009 yılında revize edilen Uzun Devreli Gelişim Planına göre AGMP; 1) Mutlak koruma alanı, 2) Sınırlı kullanım alanı ve 3) Kontrollü kullanım alanı şeklinde üç bölgeye ayrılmıştır. Rekreasyonel faaliyetler sınırlı kullanım alanı ile kontrollü kullanım alanında yapılmaktadır.

2.2. Verilerin toplanması

AGMP'nin mevcut durumunu ortaya koymak, yani rekreasyonel kullanım ve doğal-kültürel kaynak değerleri bakımından güçlü ve zayıf yönleri ile dış çevreden kaynaklanan fırsatları ve tehditleri saptamak için SWOT analizi yapılmıştır. SWOT analizi bir kişinin, kurumun, durumun veya sürecin güçlü ve zayıf yönleri (Strengths, Weaknesses) ile dış çevreden kaynaklanan fırsatları ve tehlikeleri (Opportunities, Threats) sistemli olarak belirlemek amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Aktan, 1999; Başar, 2017). SWOT analizi yapmak amacıyla başta AGMP yöneticilerinden olmak üzere AGMP'nin doğal-kültürel kaynak değerlerini, rekreasyonel kullanım özelliklerini ve sorunlarını bilen sekiz kişilik bir Danışman Grubu oluşturulmuştur. SWOT analizi formu 2022 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında yüz yüze görüşme yöntemiyle Danışman Grubu üyelerine uygulanmıştır.

Şekil 1. Çalışma alanı ve konumu
Figure 1. Study area and location

Diğer yandan ziyaretçilerin sosyoekonomik özellikleri, rekreasyonel talep yapıları ve Milli Parkın yönetimine ilişkin görüşleri hakkındaki verileri elde etmek amacıyla bir anket formu geliştirilmiştir. Üç bölümden oluşan anket formunun *birinci bölümünde*; ziyaretçilere ilişkin sosyoekonomik özellikler (yaş, cinsiyet, meslek, eğitim düzeyi, aylık gelir vb.) yer almaktadır. *İkinci bölümünde*; ziyaretçilerin rekreasyonel talep yapısına ilişkin bilgiler (Milli Parkta gelme amacı, geline uzaklık, Milli Parkta kalma süresi, gelme sıklığı, geline gün, Milli Parkta yapılan rekreasyon aktivitesi, ulaşım ve tüketim masrafları vb.) bulunmaktadır. *Üçüncü bölümünde* ise Milli Parkın kullanımına ve yönetimine ilişkin ziyaretçilerin görüşleri ve önerileri yer almaktadır.

Anket formu, ziyaretçi çeşitliliğinin ve yoğun kullanımların söz konusu olduğu 2022 yılının Temmuz-Ağustos-Eylül aylarında yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Milli Park hizmetleri ve aktiviteleri genellikle bu aylara göre planlandığından, anketlerin bu aylarda yapılmış olması herhangi bir mevsimsel sınırlılığa yol açmamaktadır. Görüşülecek ziyaretçi sayısının veya örneklem büyüklüğünün (n) belirlenmesinde sınırlı toplumlarda örnek büyüklüğünü veren (1) nolu formül kullanılmıştır (Daniel ve Terrell, 1995; Daşdemir, 2019):

$$n \geq \frac{Z^2 \times N \times p \times q}{N \times D^2 + Z^2 \times p \times q} \quad (1)$$

Formülde; n: Örneklem büyüklüğünü, N: Ziyaretçi kitlenin büyüklüğünü (Milli Parkın üç yıllık (2019-2020-2021) ziyaretçi ortalamasına göre N=702.000 kişidir), Z: Güven katsayısını (%95'lik güven düzeyi için 1,96), p: Ölçülmek istenen özelliğin ana kütlede bulunma oranını (p=0,5), q: Ölçülmek istenen özelliğin ana kütlede bulunmama oranını (q= 1-p= 0,5), D: Kabul edilen örneklem hatasını (%7) göstermektedir. Bu değerler formülde yerine konularak en az 196 ziyaretçi ile görüşülmesi gerektiği saptanmıştır. Ancak bu sayı aşılarak AGMP'ye gelen 204

adet ziyaretçi grubun başkanı/aile reisi ile anket yapılmıştır. Görüşülecek ziyaretçilerin ve dolayısıyla ziyaretçi gruplarının seçilmesi ise rastgele örnekleme yöntemine göre yapılmıştır. Ziyaretçi grubun başkanının veya aile reisinin 18 yaşından büyük olmasına ve etik kurallarına uygun olarak gönüllük esasına göre ankete katılmasına dikkat edilmiştir. Ziyaretçi grup başkanlarının özellikle rekreasyonel talep yapısına ilişkin sorulara (Milli Parkta gelme amacı, geline uzaklık, Milli Parkta kalma süresi, gelme sıklığı, geline gün, Milli Parkta yapılan rekreasyon aktivitesi, ulaşım ve tüketim masrafları vb.) verdikleri cevaplar, grup üyelerinin katılım ve katkılarıyla olduğu için, bu tür veriler aslında 204 gruptaki toplam 689 kişiyi temsil etmektedir.

2.3. Verilerin analizi ve değerlendirilmesi

Milli Parkın mevcut durumunu SWOT analizi yardımıyla ortaya koymak için konuyla ilgili literatür taranmış, yayınlar ve dokümanlar incelenmiş, Danışman Grubu üyeleri tarafından doldurulan SWOT formları sistematik bir düzen ve bütünlük içinde mantıksal süzgeçten geçirilerek değerlendirilmiş ve nihai SWOT çözümüne ulaşılmıştır. Böylece Milli Parkın güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatlar ve tehlikeler belirlenmiştir. SWOT verileri/sonuçları, rekreasyonel talep analizi bulgularının ve anketlerden elde edilen Milli Parkın kullanımı ve yönetimiyle ilgili görüşlerin ve önerilerin geliştirilmesinde, desteklenmesinde ve entegrasyonunda kullanılmıştır.

Ziyaretçiler üzerinde yürütülen anket çalışmasından elde edilen verilerden nitel özellikte olanlar öncelikle sınıflama ve sıralama yöntemiyle sayısallaştırılmıştır. Bazı veriler betimleyici istatistikler ve çizelgeler yardımıyla değerlendirilmiştir. Ziyaretçilerin sosyoekonomik ve rekreasyonel talep özelliklerine ait verilerin her biri birer araştırma değişkeni olarak tanımlanmış ve rekreasyonel talep yapısını açıklamak amacıyla yapılan istatistiksel analizlerde bu değişkenler kullanılmıştır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Ziyaretçilerin sosyoekonomik ve rekreasyonel talep özellikleri (talep yapısı değişkenleri)

Table 1. Socioeconomic and recreational demand characteristics of visitors (demand structure variables)

Sınıfı	No	Kodu	Adı	Açıklaması ve sayısallaştırması	Birimi
Sosyoekonomik özellikler	1	YAS	Yaş	Grup başkanının yaşı	Yıl
	2	CINS	Cinsiyet	Grup başkanının cinsiyeti (Erkek=1, Kadın=2)	[1-2]
	3	MESLEK	Meslek	Grup başkanın mesleği (Kamu çalışanı=1, Özel sektör çalışanı=2, Emekli=3, Öğrenci=4, Serbest meslek=5, İşveren=6, Çalışmayan=7)	[1-7]
	4	EGITIM	Eğitim düzeyi	Grup başkanının eğitim düzeyi (İlköğretim=1, Lise=2, Önlisans=3, Lisans=4, Lisansüstü=5)	[1-5]
	5	GELIR	Gelir miktarı	Ziyaretçi grubun/ailenin aylık gelir düzeyi	TL/Ay
Rekreasyonel talep özellikleri	6	ZIYGB	Ziyaretçi grubun büyüklüğü	Ziyaretçi gruptaki kişi sayısı	Adet
	7	UZAKLIK	Ulaşım mesafesi	Ziyaretçilerin geldiği yer ile Milli Park arasındaki uzaklık	Km
	8	KALSUR	Kalma süresi	Ziyaretçilerin Milli Parkta kalma süresi	Gün
	9	ZIYSAY	Ziyaret sayısı	Ziyaretçilerin Milli Parkı son bir yılda ziyaret etme sayısı	Kez
	10	ZIYGUN	Ziyaret Günü	Ziyaretçilerin Milli Parkı ziyaret etme günü (Hafta içi=1, Hafta sonu=2, Diğer=3)	[1-3]
	11	REAKTIV	Rekreasyon Aktivitesi sayısı	Ziyaretçi grubun milli parkta yaptığı rekreasyon aktivitesi sayısı	Adet
	12	ULASMAS	Ulaşım masrafı	Ziyaretçi grubun Milli Parkta gelmek için yaptığı ulaşım masrafıdır	TL
	13	TUKMAS	Tüketim masrafları	Ziyaretçi grubun Milli Parkta yeme içme vb. amaçla yaptığı harcamaların toplamıdır	TL
	14	ZIYMAS	Ziyaret masrafı	Ziyaretçi grubun Ziyaret Masrafı = Ulaşım masrafı + giriş ücreti + tüketim masrafları	TL
	15	ODEMEG	Ödeme eğilimi	Ziyaretçi grubun Ödeme Eğilimi= Ziyaret masrafı + tüketici rantı	TL

AGMP'ye gelen ziyaretçilerin sosyoekonomik ve rekreasyonel talep özellikleri arasındaki ilişkiler korelasyon analiziyle incelenmiştir. Korelasyon analizi, değişkenler arasındaki ikili ilişkilerin büyüklüğünü ve yönünü sayısal olarak saptamaya yarayan bir istatistiksel yöntemdir (Kalıpsız, 1988; Akalp, 2016). Ziyaretçilerin rekreasyonel talep yapısını etkileyen en önemli faktörleri belirlemek için faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi, çok sayıda değişken arasındaki ilişkilere dayanarak, verilerin daha anlamlı bir biçimde sunulmasını sağlayan, yani bir olayı veya objeyi tanımlayan çok sayıda değişken ($X_1, X_2, X_3, \dots, X_j, \dots, X_n$) arasındaki korelasyonlara dayanarak objeyi daha az sayıda boyut (faktör) ile temsil eden, yeni bir dizi faktörü ($F_1, F_2, \dots, F_p, \dots, F_m$) türeten matematiksel teknikler dizisinden oluşan çok değişkenli bir veri indirgeme tekniğidir (Harman, 1976; Child, 2006; Mulaik, 2010; Pagès, 2014; Daşdemir, 2019). Bu çalışmada verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını denetlemek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Sphericity testleri kullanılmıştır (Akgül ve Çevik, 2003). Faktör analizinde ortak faktörleri türetmek için Temel Bileşen Analizi (*Principal Component Analysis*)

kullanılmış (Jolliffe, 2002) ve ortak faktör sayısı *Kaiser kriterine* (Kaiser, 1958) göre belirlenmiştir. Faktörlerin rotasyonu için *Varimax* yöntemi uygulanmıştır. Faktörlerin adlandırılması ve yorumlanmasında, mutlak değer olarak 0,5'ten büyük olan faktör yükleri dikkate alınmıştır (Harman, 1976; Bennet ve Bowers, 1977; Mucuk, 1978; Pagès, 2014; Shrestha, 2021). Verilerin analizi ve değerlendirilmesi amacıyla Excel ve SPSS 22.0 paket programları kullanılmıştır.

3. Bulgular ve tartışma

3.1. SWOT analizi bulguları

AGMP sürdürülebilir yönetiminin geliştirilmesine katkı sağlamak için bir taraftan ilgili literatür incelenerek diğer taraftan Danışman Grubu üyelerinden elde edilen veriler değerlendirilerek AGMP'nin mevcut durumu (güçlü ve zayıf yönleri ile dış ortamdan kaynaklanan fırsatlar ve tehditleri) bir SWOT çözümlemesi halinde ortaya konmuştur (Çizelge 2).

Çizelge 2. AGMP'ye ilişkin SWOT analizi sonuçları
Table 2. Results of the SWOT analysis regarding the AGMP

	Güçlü yönler (Strengths)	Zayıf yönler (Weaknesses)
İçsel Faktörler (Milli Parkın kaynak değerleri bakımından)	1) Coğrafi konum olarak İstanbul-Ankara karayolu üzerinde ve büyük kentlere yakın bir bölgede yer alması ve ulaşımın kolay olması	1) Göl ve çevresinde bulunan endemik ve nesli tehlikede olan türler nedeniyle kırılgan bir yapıya sahip olması
	2) Zengin bir bitki örtüsüne, endemik bitki türlerine, doğal ve kültürel zenginliklere sahip olması	2) Park alanının yetersiz olması, doğal ve kültürel yapıyla uyumlu yeterli konaklama tesislerinin olmaması
	3) Abant Dağları üzerinde oluşmuş bir krater ve birikinti gölüne sahip olması	3) Açık alan oturma mekanlarının ve manzara seyir noktalarının yetersiz olması; orman içerisinde yürüyüş patikalarının bulunmaması
	4) İyi bir yönetim anlayışının olması; park yöneticilerinin ve personelinin ilgili olması	4) Parkın yönetiminde her düzeyde yere alan personelin nicelik ve nitelik olarak yetersizliği
	5) Çok sayıda açık hava rekreasyon aktivitesinin yapılabilmesine imkan vermesi	5) İçme ve kullanma suyu, tuvalet, çöp kovası, piknik masası vb. yetersizliği
	6) Günübirlik ziyaretçilerin kullanımına yetecek piknik alanlarının bulunması	6) Çocuk eğlence alanlarının çok fazla olmaması
	7) Gölün ve çevresinde bulunan ormanların estetik ve güzel görünüm sergilemesi; güvenli ve huzur verici bir ortam bulunması	7) Alan içinde ATM ve market olmaması, kafe, restoranların yetersizliği, aracı olmayan ziyaretçiler için yeterli sayıda toplu taşıma aracı bulunmaması, sosyal aktivite eksikliği
	8) Parkın korunan alan statüsünde ve uzun devreli gelişme planına sahip olması	8) Giriş ücretlerinin yüksek olması
	Fırsatlar (Opportunities)	Tehditler (Threats)
Dışsal faktörler (Dış ortamdan kaynaklanan)	1) Toplumun tüm kesimlerinde doğal kaynakların ve ormanların korunması yönündeki önemin ve hassasiyetin artması	1) Özellikle yaz aylarında Milli Parkın taşıma kapasitesinin üstünde aşırı rekreasyonel taleplerin ve kullanımların söz konusu olması
	2) Toplumun tüm kesimleri tarafından Milli Parka yönelik rekreasyonel taleplerin artması	2) Bilinçsiz ziyaretçilerin doğal ve kültürel değerlerin korunmasına ve çevre temizliğine önem vermemesi, doğaya ve ekosisteme zarar vermesi ve orman yangını riskinin bulunması
	3) Doğal ve kültürel zenginlikleri ve Abant Gölü nedeniyle Türkiye'nin her yerinde bilinir olması	3) Örgüt yapısında sık sık reorganizasyona gidilmesi, yeterli eleman ve ödenek tahsis edilmemesi
	4) Duyarlı ziyaretçiler tarafından yer ateşi yakılmaması, göl ve çevresinin korunması	4) Park alanında doğal yapıya uygun olmayan yapılaşmalara ve tesislere izin verilmesi
	5) Yöre halkın doğal yapıdaki konaklama tesislerini işletmesi ve yöresel ürün stantlarını kurması nedeniyle yöre halkının istihdamına ve gelir sağlamasına katkı sağlam potansiyelinin bulunması	5) Ziyaretçilerin Milli Parkın özelliklerine ve kullanımına ilişkin bilgi ve bilinç düzeyinin düşük olması (masalarda semaver yakılması, çöp kovası olduğu halde yerlere çöp atılması vb.)
	6) Yöre halkının kalkınması ve böylece Gölün korunmasına katkıda bulunması	6) Milli Park içerisindeki tesislerin atıklarının Göle ve ormana zarar vermesi
		7) Yağışlı günlerde ve kış aylarında ulaşım zorluğunun yaşanması, özellikle kış aylarında çok soğuk olması

SWOT analizi sonuçlarına göre; zengin bir bitki örtüsüne, endemik bitki türlerine, doğal ve kültürel zenginliklere sahip olan AGMP'nin İstanbul-Ankara karayolu üzerinde ve büyük kentlere yakın bir bölgede yer alması ve ulaşımın kolay olması en önemli güçlü yanı olurken, Göl ve çevresinde bulunan endemik ve nesli tehlikede olan türler nedeniyle kırılmalı bir yapıya sahip olması en önemli zayıf yönüdür. Toplumun tüm kesimlerinde doğal kaynakların ve ormanların korunması yönündeki önemin ve hassasiyetin artması en önemli fırsat iken, özellikle yaz aylarında Milli Parkın taşıma kapasitesinin üstünde aşırı rekreasyonel taleplerin ve kullanımların söz konusu olması en önemli tehdit olarak belirlenmiştir. Bu konuda çeşitli milli parklar için benzer şekilde SWOT analizi yapılmıştır. Örneğin Küre Dağları Milli Parkı için yalnızca sosyokültürel yaşam bakımından Karabıyık ve Çetinkaya (2003) tarafından bir SWOT analizi yapılmışken, Güngör (2005) tarafından milli parkın doğal ve kültürel değerlerini, rekreasyonel kullanım özelliklerini, sorunlarını, sosyoekonomik özellikler ile yasal düzenlemeleri dikkate alan geniş kapsamlı bir SWOT analizi yapılmıştır.

3.2. Ziyaretçilerin sosyoekonomik özellikleri

Anket yapılan 204 ziyaretçi grup başkanının/aile reisinin yaş ortalaması 32 ve toplam 689 ziyaretçinin yaş ortalaması 38 olup, nispeten genç ve çoğunlukla kadınlardan oluşan bir ziyaretçi kitlesi söz konusudur (Çizelge 3). Geçmişte aynı alanda yapılan bazı çalışmalarda (Kemik, 2014; Sayın ve Karadağ, 2016; Yılmaz ve Okan, 2021) ise erkek ziyaretçilerin çoğunlukta olduğu saptanmıştır. Ziyaretçilerin %90,71'i çalışma çağında (15-64 yaş) aktif nüfus olup, açık havada eğlenmeye ve dinlenmeye ihtiyacı olan bir kesimdir. Grup başkanlarının en çoğu (%22,06) kamu çalışanı olmasına rağmen, tüm ziyaretçilerin en çoğu öğrencidir (%29,75). Grup başkanlarının %58,77'si ve tüm ziyaretçilerin %53,55'i üniversite eğitimi almış ve eğitim düzeyi yüksek bir kesimdir. Benzer şekilde Yılmaz ve Okan (2021) tarafından da ziyaretçilerin %63'ünün üniversite eğitimi olduğu

belirlenmiştir. Ziyaretçi grupların çoğunluğunun aylık geliri 10-20 bin TL arasında olup, ortalama aylık gelir 2022 yılı fiyatlarıyla 17.647 TL'dir (Çizelge 3). Ziyaretçi gruplarındaki kişi sayısı ortalama 3,38'dir.

3.3. Rekreasyonel talep yapısına ilişkin bazı özellikler

Ziyaretçiler değişik amaçlarla AGMP'ye gelmektedir. Buna göre ziyaretçilerin %81,86'sı doğa gezisi, eğlenmek-dinlenmek ve piknik yapmak amacıyla Milli Parka gelmektedir (Çizelge 4). Ziyaretçilerin çoğunluğu Bolu, Düzce ve İstanbul illerinden gelmektedir. Bunu sırasıyla Sakarya, Ankara, Karabük, Bartın, Zonguldak ve diğer iller izlemektedir. Benzer bulgular Sayın ve Karadağ (2016) tarafından da elde edilmiştir. Bu sonuçlara göre AGMP, Bolu, Düzce, İstanbul, Sakarya ve Ankara gibi nispeten yakın ve yüksek nüfuslu illerden gelen ziyaretçilerin rekreasyon aktiviteleri için kullandıkları bir alan görünümündedir. Benzer şekilde Hooftman vd. (2023) Birleşik Krallık'taki rekreasyon talebinin, yüksek nüfuslu merkezlerin çevresindeki rekreasyon alanlarında en yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Ziyaretçilerin yaptıkları seyahat (ulaşım) mesafesi 23-628 km arasında değişmekle beraber ortalama 114,52 km'dir. Daha önce aynı alanda yapılan bir çalışmada ise bu mesafenin ortalama 285 km olduğu ifade edilmektedir (Kemik, 2014). Milli Parkta %24,12 oranıyla en fazla manzara seyri aktivitesi tercih edilirken, %0,13 oranıyla en az bisiklete binme aktivitesi tercih edilmiştir. Yani ilk üç sırayı manzara seyri, doğa yürüyüşü ve fotoğraf/video çekmek almıştır. Piknik yapmak ise %15,91 oranı ile 4.sırada tercih edilen bir aktivite olurken, Kemik (2014) tarafından 1.sırada tercih edilen aktivite olarak saptanmıştır. Yılmaz ve Okan (2021) ise yöresel ürün alışverişini ilk sırada tercih edilen aktivite olarak saptamıştır. Karagöl-Sahara Milli Parkında ise ziyaretçilerin en çok tercih ettikleri rekreasyonel aktiviteleri; piknik yapmak (%27), spor aktiviteleri (%16) ve doğada yürüyüşler (%14) olarak saptanmıştır (Surat, 2018).

Çizelge 3. Ziyaretçilere ilişkin bazı sosyoekonomik özellikler
Table 3. Some socioeconomic characteristics of the visitors

Özellik	Grup başkanlarının/Aile reislerinin			Gruplardaki kişilerin	
	Sınıf	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Yaş (yıl)	18-30	114	55,88	0-14 yaş 60	8,71
	31-45	59	28,92	15-64 yaş 625	90,71
	46-60	31	15,20	≥65 yaş 4	0,58
Cinsiyet	Erkek	71	34,80	312	45,28
	Kadın	133	65,20	377	54,72
Medeni hal	Bekar	96	47,06	--	--
	Evli	108	52,94	--	--
Meslek	Kamu çalışanı	45	22,06	115	22,50
	Özel sektör çalışanı	34	16,67	129	18,72
	Emekli	7	3,43	26	3,77
	Öğrenci	43	21,08	205	29,75
	Serbest meslek	9	4,41	37	5,37
	İşveren	22	10,78	65	9,43
	Çalışmayan	44	21,57	48	6,97
	Diğer	0	0	24	3,48
Eğitim düzeyi	İlköğretim	26	12,75	154	22,35
	Lise	58	28,43	166	24,09
	Önlisans	43	21,03	125	18,14
	Lisans	73	35,78	234	33,96
	Lisansüstü	4	1,96	10	1,45
Aylık gelir (Grupta veya ailedeki tüm bireylerin toplamı)	< 10 bin TL	24	11,76		
	10-19,9 bin TL	120	58,82		
	20-29,9 bin TL	55	26,96		
	≥ 30 bin TL	5	2,45		

Ziyaretçilerin Milli Parkta kalma süresi ortalama 1,3 gün olup, %84,80'i günübirlik ziyaret yapmakta, %15,20'si ise birkaç gün kalmaktadır. Birkaç gün kalanlar çadırlarda veya otellerde konaklamaktadır. Ziyaretçilerin çoğunluğu (%69,63) genellikle yakın mesafelerden, hafta sonları Milli Parkı ziyarete gelmektedir (Çizelge 4). Bu nedenle hafta sonlarında Milli Parkın kullanımının planlanmasına, temizliğine ve diğer hizmetlere daha çok önem verilmesi Milli Parkın sürdürülebilir yönetimi ve ziyaretçilerin rekreasyonel memnuniyeti açısından önem taşımaktadır.

“Ziyaret Masrafı = Ulaşım Masrafı + Giriş Ücreti + Tüketim Masrafları” şeklinde yapılan hesaplara göre, 2022 yılı fiyatlarıyla ziyaret masrafı ziyaretçi grubu başına 1.563 TL, kişi başına 462 TL'dir. Ziyaret masrafının %24,18'ü ulaşım masrafından, %2,12'si giriş ücretinden ve %73,70'i tüketim masrafından oluşmaktadır. Ulaşım masrafı ziyaretçi grubu başına 378 TL ve kişi başına 112 TL'dir. Giriş ücreti ziyaretçi grubu başına 33 TL'dir. Ziyaret için yapılan tüketim masrafları (yeme-içme vb.) ziyaretçi grubu başına 1.152 TL ve kişi başına 341 TL'dir (Çizelge 4). Ayrıca ziyaretçilerin, ziyaret masraflarının 247 TL daha artması halinde bile yine de bu ziyareti gerçekleştirecek olmaları, ziyaretçi grubu başına ortalama 247 TL tüketici rantı sağlandığını göstermektedir. Ziyaret masrafı ile tüketici rantının toplamı

olarak ziyaretçi grubu başına ortalama 1.810 TL ödeme eğilimi söz konusudur. Aynı alanda yapılan bir başka çalışmada (Yılmaz ve Okan, 2021) ise ziyaretçi özelliklerine göre ulaşım, konaklama, yeme-içme ve aktivite masrafları çapraz tablolar halinde ayrıntılı incelenmiş, toplam masraf içindeki payları sırasıyla; %26,9, %27,4, %35,5 ve %10,2 olarak saptanmıştır.

3.4. Rekreasyonel talep yapısı değişkenleri arasındaki ilişkiler

Ziyaretçilerin rekreasyonel talep yapısı bileşenlerini açıklamaya yardımcı olmak için öncelikle ziyaretçilerin sosyoekonomik ve rekreasyonel talep özellikleriyle ilgili tanımlanan rekreasyonel talep yapısı değişkenlerine ait betimleyici istatistikler hesaplanmıştır (Çizelge 5). Daha sonra rekreasyonel talep yapısı değişkenleri arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile hesaplanmıştır (Çizelge 6). Bu sonuçlara göre ziyaretçilerin milli parkı ziyaret etme sayısı, milli parkta kalma süresi, milli parkta tercih edilen rekreasyonel aktivitesi ve ziyaret masrafları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuş ve bu ilişkiler aşağıdaki gibi yorumlanmıştır.

Çizelge 4. Ziyaretçilerin rekreasyonel talep yapısına ilişkin bazı özellikler

Table 4. Some characteristics of visitors' recreational demand structure

Özellik	Sınıf	Sayı	Yüzde	Özellik	Sınıf	Sayı	Yüzde
Milli Parkta gelme amacı	Doğa gezisi	61	29,90	Milli parkta yapılan rekreasyonel aktivite	Manzara seyri	191	24,12
	Eğlenmek ve dinlenmek	53	25,98		Doğa yürüyüşü	180	22,73
	Piknik yapmak	53	25,98		Fotoğraf/video çekmek	162	20,45
	Tatil yapmak	15	7,35		Piknik yapmak	126	15,91
	Doğa gezisi ve piknik yapmak	9	4,41		Gözlem	89	11,24
	Doğa gezisi ve konaklama	4	1,96		Balık avlama	17	2,15
	Doğa gezisi ve dinlenmek	3	1,47		Kamp yapmak	13	1,64
	Piknik yapmak ve dinlenmek	4	1,96		Ata binmek	13	1,64
Ziyaretçi gruplarının geldikleri yerler	Bilimsel amaçlı gezi	2	0,98	Ziyaret süresi	Bisiklete binmek	1	0,13
	Bolu	101	49,51		Günübirlik ziyaret	173	84,80
	Düzce	28	13,73		Birkaç gün	31	15,20
	İstanbul	24	11,76	Ziyaret günü	Hafta içi	51	24,77
	Sakarya	12	5,88		Hafta sonu	142	69,63
	Ankara	11	5,39		Diğer günler (bayram vb.)	11	5,61
	Karabük	6	2,94	Ziyaret masrafları (TL)	Ulaşım masrafı	378	24,18
	Bartın	5	2,45		Giriş ücreti	33	2,12
	Zonguldak	4	1,96		Tüketim masrafı	1.152	73,70
	Diğer iller	13	6,38		Toplam	1.563	100

Çizelge 5. Rekreasyonel talep yapısı değişkenlerine ilişkin betimleyici istatistikler

Table 5. Descriptive statistics on recreational demand structure variables

Değişkenler	Minimum	Maksimum	Ortalama ($\bar{X}$)	Standard Sapma (S)
YAS	18,00	60,00	32,28	11,50
CINS	1,00	2,00	1,65	0,48
MESLEK	1,00	7,00	3,88	2,26
EGITIM	1,00	5,00	2,86	1,10
GELIR	10.000,00	45.000,00	17.647,06	5.943,32
ZIYGB	1,00	10,00	3,38	1,43
UZAKLIK	23,00	628,00	114,52	111,48
KALSUR	1,00	5,00	1,29	0,81
ZIYSAY	1,00	20,00	4,67	3,87
ZIYGUN	1,00	5,00	1,90	0,59
REAKTIV	1,00	7,00	3,88	0,99
ULASMAS	50,00	2.000,00	377,96	344,37
TUKMAS	50,00	28.000,00	1.152,45	2.986,61
ZIYMAS	183,00	29.533,00	1.563,78	3.153,40
ODEMEG	283,00	30.533,00	1.811,07	3.281,58

Çizelge 6. Rekreatyoneel talep yapısı değişkenleri arasındaki korelasyonlar

Table 6. Correlations between variables in the recreational demand structure

Değişkenler	YAS	CINS	MESLEK	EGITIM	GELIR	ZIYGB	UZAKLIK	KALSUR	ZIYSAY	ZIYGUN	REAKTIV	ULASMAS	TUKMAS	ZIYMAS	ODEMEG
YAS	1	-,240**	,278**	-,494**	-,111	-,151*	-,047	-,075	-,008	-,184**	-,445**	-,069	-,030	-,036	-,039
CINS		1	,134	,130	,005	,185**	,045	,037	-,124	-,023	,236**	,056	,053	,056	,057
MESLEK			1	-,532**	-,099	,189**	-,067	-,050	-,019	-,124	-,123	-,029	,052	,047	,030
EGITIM				1	,257**	-,115	,300**	,283**	-,069	,182**	,300**	,266**	,168*	,188**	,215**
GELIR					1	,125	,281**	,327**	-,316**	,106	,212**	,257**	,351**	,360**	,387**
ZIYGB						1	-,031	,018	-,140*	-,059	,201**	,057	,048	,052	,037
UZAKLIK							1	,518**	-,415**	,118	,230**	,865**	,521**	,588**	,603**
KALSUR								1	-,247**	,176*	,318**	,399**	,695**	,702**	,721**
ZIYSAY									1	,108	-,111	-,340**	-,212**	-,238**	-,247**
ZIYGUN										1	,240**	,035	,012	,015	,038
REAKTIV											1	,241**	,075	,098	,115
ULASMAS												1	,440**	,526**	,537**
TUKMAS													1	,995**	,990**
ZIYMAS														1	,997**
ODEMEG															1

* 0,05 güven düzeyinde anlamlı korelasyon, ** 0,01 güven düzeyinde anlamlı korelasyon

Çizelge 6'ya göre Milli Parkı ziyaret etme sayısı (ZIYSAY) ile ulaşım masrafları (ULASMAS), tüketim masrafları (TUKMAS), ziyaret masrafları (ZIYMAS), ödeme eğilimi (ODEMEG), gelir (GELIR), uzaklık (UZAKLIK) ve kalma süresi (KALSUR) arasında 0,01 güven düzeyinde anlamlı negatif korelasyonlar vardır. Bu durum ulaşım mesafesi ve dolayısıyla ulaşım masrafları, tüketim masrafları ve ziyaret için yapılan toplam masraflar, ödeme eğilimi, gelir ve Milli Parkta kalma süresi arttıkça ziyaret sayısının azaldığını göstermektedir. Bu konuda yapılan bir çalışmada (Yılmaz ve Okan, 2021), eğitim düzeyi yükseldikçe konaklama bedeli ödeme eğiliminin arttığı ve özel sektör çalışanlarının kamuya göre daha fazla konaklama bedeli ödeme eğiliminde olduğu saptanmıştır. Finlandiya'daki 35 milli parkta yapılan bir çalışmada (Neuvonen vd., 2010) ise milli parkın doğal özelliklerinin, biyotop sayısının, parkın yaşının, rekreasyon olanaklarının, park içindeki rekreasyon tesislerinin ve hizmetlerinin ziyaret sayısını artırdığı saptanmıştır. Keza Çek Cumhuriyeti, Almanya ve Avusturya'daki 12 milli parkta yapılan bir çalışmada (Stemberk vd., 2018); ziyaretçi sayısının milli parkın bütçesiyle arttığı, çalışan sayısı azaldığı saptanmıştır. Abdou vd. (2022) ise milli parklara yapılan ziyaret sayısını açıklayan en önemli faktörlerin fiyat, parka özgü özellikler ve aylar olduğunu ifade etmektedir.

Milli Parkta kalma süresi (KALSUR) ile ZIYSAY arasında negatif anlamlı korelasyon olmasına rağmen, KALSUR ile EGITIM, GELIR, UZAKLIK, ZIYGUN, REAKTIV, ULASMAS; TUKMAS, ZIYMAS ve ODEMEG arasında anlamlı pozitif korelasyonlar vardır (Çizelge 6). Bu korelasyonlar topluca değerlendirilecek olursa; Milli Parka uzaktan gelen, gelir ve eğitim düzeyi yüksek olan ziyaretçilerin ulaşım, tüketim ve ziyaret masrafları ile ödeme eğilimlerinin yüksek olduğu ve bu tür ziyaretçilerin gününbirlik ziyaret yerine genellikle hafta sonu, bayram ve diğer tatil günlerinde milli parka gelerek daha fazla milli parkta kaldıkları ve çok sayıda rekreasyon aktivitesi yaptıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Benzer bulgular Kemik (2014) tarafından da bulunmuştur. Diğer yandan ZIYGUN ile YAS arasındaki negatif ve ZIYGUN ile EGITIM arasındaki pozitif korelasyonlar; yaşlı ziyaretçilerin nispeten تنها olan hafta içi günlerde ziyaret yaptıklarını, buna karşılık genç, çalışan ve nispeten eğitim düzeyi yüksek olan ziyaretçilerin

ise hafta sonları ve bayram günlerinde ziyaret yaptıklarını göstermektedir.

Çizelge 6'ya göre ULASMAS ile TUKMAS, ZIYMAS, ODEMEG, EGITIM, GELIR, UZAKLIK, KALSUR ve REAKTIV değişkenleri arasındaki pozitif anlamlı korelasyonlar; nispeten uzaktan gelen ziyaretçilerinin ulaşım, tüketim ve ziyaret masraflarının arttığını, bu tür ziyaretçilerin ödeme eğiliminin, eğitim ve gelir düzeyinin yüksek olduğunu, milli parkta daha fazla süre kalarak çok sayıda rekreasyon aktivitesi ile zaman geçirdiklerini göstermektedir. Ayrıca ZIYGB ile YAS ve ZIYSAY arasındaki negatif, ZIYGB ile CINS, MESLEK ve REAKTIV arasındaki pozitif korelasyonlar; ziyaretçilerin yaşı arttıkça ziyaretçi gruptaki kişi sayısının ve Milli Parkı ziyaret etme sayısının azaldığını, buna karşılık nispeten kadınların, serbest çalışanların ve çalışmayanların ağırlıklı olduğu ziyaretçi gruplarında kişi sayısının fazla olduğunu ve kalabalık gruplar halinde çok sayıda rekreasyonel aktivite yaparak Milli Parkı ziyaret ettiklerini göstermektedir. Keza Surat (2018) tarafından ziyaretçilerin rekreasyonel aktivite tercihleri ile yaş, cinsiyet ve gelir değişkenleri arasında anlamlı pozitif korelasyonlar bulunmuştur.

3.5. Rekreatyoneel talep yapısını etkileyen faktörler

AGMP'nin rekreasyonel talep yapısını etkileyen en önemli faktörleri belirlemek amacıyla *Principal Component* yöntemi esas alınarak öncelikle tüm değişkenlerle birinci faktör analizi yapılmıştır. Çözümleme esnasında anti-image korelasyon katsayısı 0,5'in altında olan değişkenler (ZIYGB) ve communalite (ortak varyans) değeri 0,5'den küçük olan değişkenler (CINS, GELIR, ZIYGUN) analizden çıkarılarak kalan 11 değişkenle ikinci faktör analizi yapılmıştır. Bu çözümleme sonucunda anti-image korelasyon katsayısı 0,5'den küçük olan (Saruhan ve Özdemirci, 2013) ve faktör communalite (ortak varyans) değeri 0,5'den küçük olan (Kalaycı, 2014) hiçbir değişken bulunmadığı ve binişik değişkenle karşılaşılmadığı (Büyüköztürk, 2015) için elde edilen çözümün araştırmanın amacına ve yoruma uygun olduğu anlaşılmıştır.

Analiz sırasında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Sphericity testleri sonucunda KMO katsayısı 0,694>0,60 ve Bartlett Sphericity Testi sonucu ($\chi^2= 4260,814$;

Sig.=0,000<0,05) anlamlı olduğu için, değişkenlerin faktör analizine uygun (Sharma, 1996; Büyüköztürk, 2015) olduğu belirlenmiştir. Faktör analizi sonunda varyansa katılma miktarı 1'den büyük olan üç ortak faktör türetilmiştir. Faktörlerin rotasyon öncesi ve sonrası varyans değerleri Çizelge 7'de verilmiştir. Bu üç faktörle toplam varyansın %72,34'ü açıklanmıştır.

Değişken gruplaşmalarını net olarak ortaya koymak ve bilimsel olarak faktörlerin yorumlamasını kolaylaştırmak amacıyla uygulanan Varimax rotasyonu sonucu rekreasyonel talep yapısını etkileyen/açıklayan en önemli faktörler, her bir faktörü oluşturan değişkenler, faktör yükleri ve faktörlerin etki düzeyleri Çizelge 8'de verilmiştir.

Çizelge 8'e göre AGMP'nin rekreasyon talep yapısını etkileyen üç önemli faktör bulunmuştur. Bunlardan ilk faktör en önemlisi olup, faktörlerin varyansa katılma yüzdeleri sırasıyla; %34,36, %19,56 ve %18,42'dir. Faktörlerin yorumu ve adlandırılması her bir faktörün içerdiği değişkenler, aralarındaki ilişkiler ve faktör yükleri dikkate alınarak aşağıdaki gibi yapılmıştır.

Birinci derecede önemli olan Faktör 1'in yapısında anlamlı pozitif faktör yüküne sahip olan TUKMAS, ZIYMAS, ODEMEG ve KALSUR değişkenleri yer almaktadır (Çizelge 8). Aynı zamanda kendi aralarında da 0,01 güven düzeyinde anlamlı pozitif korelasyonlara sahip olan (Çizelge 6) bu değişkenler önem sırasına göre sıralanmış olup, tam bir gruplaşma halindedir. Bu gruptaki değişkenlerin ortak özelliği, ziyaretçilerin milli parkı ziyaret etmek amacıyla toplam ne kadar harcama yaptıklarını, aynı zamanda ne kadar daha fazla harcama yapabileceklerini (tüketici rantını) ve milli parkta kalma süresine bağlı olarak masraflara katlanmayla ilgili olarak ödeme güçlerini yansıtmaktadır. Buna göre varlıklı ve geliri yüksek ziyaretçilerin milli park ziyareti için daha yüksek miktarlarda

harcama/ödeme yapmayı göze aldıkları veya en azından bu yöndeki ödeme eğilimlerinin yüksek olduğu söylenebilir. TUKMAS ve ZIYMAS değişkenlerini de kapsayan bir özelliğe sahip olduğu için ODEMEG (Ödeme eğilimi) değişkeni Faktör 1'in temsilcisi olarak alınmıştır. Dolayısıyla bu faktör *Ödeme Gücü* olarak adlandırılmış ve yorumlanmıştır. Yani ödeme gücü, milli park ziyaretini belirleyen ve etkileyen en önemli faktördür.

Faktör 2; EGITIM ve REAKTIV değişkenleri ile anlamlı pozitif, YAS ve MESLEK değişkenleri ile anlamlı negatif faktör yüklerine sahiptir. Yani Faktör 2'yi oluşturan iki farklı değişken grubu söz konusudur. Birinci grup EGITIM ve REAKTIV, ikinci grup YAS ve MESLEK değişkenlerinden oluşmaktadır (Çizelge 8). Her bir grup içindeki değişkenler arasında anlamlı pozitif korelasyonlar olduğu halde, gruplar arası değişkenler arasında anlamlı negatif korelasyonlar vardır (Çizelge 6). Bu durum, faktörün iki kutuplu (bipolar) olduğunu göstermektedir. Değişkenlerin bu özellikleri, kapsam ve içerikleri birlikte dikkate alındığında; ziyaretçilerin eğitim düzeyi arttıkça milli parkta daha çok sayıda rekreasyon aktivitesi yaptıkları, yaşlı ziyaretçilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu ve daha az sayıda rekreasyon aktivitesini tercih ettikleri, genç ziyaretçilerin eğitim seviyesi yüksek olmakla birlikte halen aktif olarak kamu veya özel sektörde çalıştığı, yaşlı ziyaretçilerin aktif çalışmadığı ve serbest meslek sahibi olduğu ve genellikle eğitim düzeyi yüksek olanların milli park ziyareti yaptıkları anlaşılmaktadır. Yani milli park ziyareti, tercih edilen aktivite sayısı ve ziyaretçilerin meslekleri büyük ölçüde yaşla ilişkili olan eğitim düzeylerine bağlıdır. Dolayısıyla en büyük faktör yüküne (0,81) sahip olan EGITIM değişkeni, Faktör 2'yi temsilen alınmış ve bu faktör *Eğitim Düzeyi* şeklinde adlandırılmış ve yorumlanmıştır.

Çizelge 7. Faktör analiziyle türetilen ortak faktörlere ilişkin varyanslar

Table 7. Variances of common factors derived by factor analysis

Faktör	İlk Varyans			Rotasyon Sonunda Varyans		
	Toplam	Varyans %	Birikimli %	Toplam	Varyans %	Birikimli %
1	4,72	42,87	42,87	3,78	34,36	34,36
2	2,05	18,63	61,50	2,15	19,56	53,92
3	1,19	10,84	72,34	2,03	18,42	72,34
4	0,96	8,74	81,08			
5	0,71	6,49	87,57			
6	0,58	5,30	92,87			
7	0,39	3,50	96,37			
8	0,28	2,52	98,89			
9	0,12	1,07	99,97			
10	0,00	0,03	100,00			
11	0,00	0,00	100,00			

Çizelge 8. AGMP'nin rekreasyonel talep yapısını etkileyen faktörler

Table 8. Factors influencing recreational demand structure in the AGMP

Değişken kodu	Faktörler ve faktörü oluşturan değişkenler	Faktör yükü	Faktörün etki düzeyi	
			Miktar	%
	Faktör 1: Ödeme Gücü		3,78	34,36
TUKMAS	Tüketim masrafları (Milli parkta yeme-içme masrafları)	0,98		
ZIYMAS	Milli park ziyareti için yapılan toplam harcamalar	0,97		
ODEMEG	Ödeme eğilimi (Ziyaret masrafı ile tüketici rantın toplamı)	0,96		
KALSUR	Kalma süresi (Milli parkta kalınan gün sayısı)	0,75		
	Faktör 2: Eğitim Düzeyi		2,15	19,56
EGITIM	Eğitim düzeyi	0,81		
YAS	Yaş	-0,78		
MESLEK	Meslek	-0,69		
REAKTIV	Milli parkta yapılan rekreasyon aktivitesi sayısı	0,58		
	Faktör 3: Ulaşım Masrafı		2,03	18,42
ULASMAS	Milli parka gelmek için yapılan ulaşım masrafları	0,78		
UZAKLIK	Uzaklık (Milli park ile geline yer arasındaki uzaklık)	0,78		
ZIYSAY	Ziyaret sayısı (Milli parkı son bir yılda ziyaret etme sayısı)	-0,74		
	TOPLAM		7,96	72,34

Üçüncü derecede önemli Faktör 3, anlamlı pozitif faktör yüküne sahip olan ULASMAS ve UZAKLIK değişkenleri ile anlamlı negatif faktör yüküne sahip olan ZIYSAY değişkeninden oluşmaktadır (Çizelge 8). Aynı zamanda ULASMAS ve UZAKLIK değişkenleri arasında anlamlı pozitif korelasyon, bu değişkenlerle ZIYSAY arasında anlamlı negatif korelasyon vardır (Çizelge 6). Bu gruptaki değişkenlerin ortak özelliği, milli parka geliş uzaklığı ve buna bağlı olarak ulaşım masrafları ile önemli ölçüde ilgili olmalarıdır. Uzaklık ve buna bağlı olarak ulaşım (seyahat) masrafları arttıkça milli park ziyaret sayısı da azalmaktadır. Dolayısıyla uzaklığın bir göstergesi olan, ziyaret maliyetini ve ziyaret sayısını önemli ölçüde etkileyen ulaşım masrafı (ULASMAS), Faktör 1'i temsil etmektedir. Bu özelliğinden dolayı Faktör 1, *Ulaşım Masrafı* olarak adlandırılmış ve yorumlanmıştır.

Bu araştırmada rekreasyonel talebi etkileyen faktörler olarak saptanan *ödeme gücü*, *eğitim düzeyi* ve *ulaşım masrafları* pek çok araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin Güney Sumatra'daki Kongar Gölü'ne ilişkin rekreasyon talebi etkileyen en önemli faktörler çoklu doğrusal regresyon yaklaşımıyla seyahat maliyeti, gelir, mesafe ve eğitim olarak belirlenmiştir (Suhel vd., 2019). İşviçre'de yapılan bir araştırmada ise nüfus yoğunluğunun ve arazi kullanım/örtü sınıfı sayısının açık hava rekreasyonuna olan talebin ana itici güçleri arasında olduğu saptanmıştır (Willibald vd., 2019). Bu konuda ülkemizde Soğuksu Milli Parkında (SMP) yapılan bir çalışmada (Daşdemir, 2005), SMP'nin işlevsel planlamasını ve yönetimini etkileyen en önemli faktörler sırasıyla; 1) Ulaşım masrafı, 2) Ziyaretçi gönenç düzeyi, 3) Kullanım yoğunluğu, 4) Ziyaretçi grubun büyüklüğü ve 5) Rekreasyonel talebin türü olarak saptanmıştır. Söz konusu çalışmada önemli bulunan ilk iki faktör, bu çalışmada da sırasıyla üçüncü ve birinci sırada önemli çıkmıştır. Dolayısıyla diğer faktörlerde olmasa bile, iki faktör açısından benzer sonuçlar elde edilmiştir. Benzer şekilde AGMP, tabiat parkı statüsünde iken yapılan bir çalışmada (Sayın ve Karadağ, 2016); ziyaretçilerin alana gelme nedenlerine, memnuniyetlerine, alanın ve donatılarının yeterliliğine etki eden faktörler faktör analiziyle saptanmıştır. Söz konusu çalışmada farklı değişkenler farklı amaçlarla kullanıldığı için, bu çalışmayla benzer sonuçlar elde edilmemiştir.

Diğer yandan Altındere Vadisi Milli Parkı kullanıcılarının rekreasyonel memnuniyetinin belirlenmesi amacıyla 308 milli park kullanıcısı üzerinde faktör analizi

kullanılarak yapılan bir çalışmada (Aksu vd., 2017); alandaki kullanıcı memnuniyeti üzerinde etkili olan faktörler; 1) Milli parkın doğal ve kültürel peyzaj değerleri, 2) Görsel kalite, alandan aktif olarak yararlanma isteği, 3) Alandan pasif olarak yararlanma isteği, 4) Macera ve kendini keşfetme, 5) Açık hava aktivite olanakları, 6) Sosyalleşme, 7) Ulaşılabilirlik ve alan kullanımı olarak saptanmıştır. Ayrıca kullanıcı memnuniyetsizliğine neden olan faktörler de saptanmıştır. Söz konusu çalışma, bu çalışmadan farklı amaçlarla yapıldığından farklı sonuçlar elde edilmiştir. Ancak ziyaretçi memnuniyetini etkileyen faktörlerin ortaya konulma metodolojisi, bu çalışmayla benzerlik göstermektedir. Keza metodolojik açıdan benzerlik gösteren bir başka çalışmada (Okuyucu, 2020) ise, faktör analizi yardımıyla Bilecik halkının rekreasyonel talep faktörleri; 1) Açık alan rekreasyon talepleri, 2) Kentsel rekreasyon talepleri, 3) Sportif rekreasyon talepleri ve 4) Kapalı alan rekreasyon talepleri olarak belirlenmiştir. Ayrıca rekreasyonel talep faktörlerinin gelir düzeyi, eğitim düzeyi, meslek, cinsiyet ve medeni durum değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği saptanmıştır.

3.6. Milli parkın kullanımına ve yönetimine ilişkin ziyaretçi görüşleri

Anket formunun "Milli Parkın kullanımına ve yönetimine ilişkin ziyaretçilerin görüşleri ve önerileri" bölümünde alınan yanıtlar, sistematik bir düzen içinde değerlendirilerek, SWOT analizi bulguları ve rekreasyonel talep yapısına ilişkin bulgularla entegrasyonu sağlanarak dokuz ana başlıkta toplanmıştır (Çizelge 9). Buna göre üçüncü madde milli parkın rekreasyon faaliyetleri için uygunluğunu ve iyi yönetildiğini ifade eden olumlu bir görüşken, diğer sekiz madde milli parkın çeşitli amaçlarla kullanılan alanları, oturma ve dinlenme mekanları, yürüyüş yolları, kamp alanları vb. itibarıyla eksikliklerini, temizlik-bakım ve rekreasyonel aktivitesi yetersizliklerini, fiyatların yüksekliğini, güvenlik eksikliğini, doğaya zarar verme ve yangın hassasiyetini, tanıtım ve yönetim yetersizliklerini ifade eden olumsuz görüşlerdir. Yani Milli Parkın mevcut kullanımı ve yönetimi hakkındaki olumlu görüşler sadece %13,12 iken, eksiklikleri, yetersizlikleri ve yapılması gerekenleri belirten olumsuz görüşler ise %86,88'dir.

Milli Parkla ilgili olumsuz görüşlerin başında %30,90 ile milli parkın kullanım alanlarının, çevrenin, Gölün ve Göl kenarlarının temizliği ve bakımı gelmektedir (TEMİZLİK-

BAKIM). Bunu %23,91 ile Milli Parktaki çeşitli amaçlarla kullanılan mekanların ve rekreasyonel aktivitelerin yetersizlikleri ve eksiklikleri izlemektedir (MEKANLAR-AKTİVİTELER). Ziyaretçilerin, rekreasyonel faaliyetler sırasında Milli Parkın doğal ve kültürel kaynak değerlerine zarar verdiği ve bunun önlenmesine ilişkin öneriler ise %11,08 ile bir başka olumsuz görüşü oluşturmaktadır (DOĞA KORUMA). Yiyecek-içme ve beslenme gibi temel ihtiyaçları karşılayacak market, restoran ve kafeterya gibi mekanlara (ALİŞVERİŞ MEKANLARI) duyulan ihtiyacın %5,83 ile belirtilmiş bir başka görüştür. Milli Park

içerisinden her türlü mekandan ve hizmetten yararlanırken fiyatların yüksek olduğunun %5,25'lik bir oranla belirtilmesi (FİYATLAR), yine mekanlardan yararlanırken güvenlik zafiyetinin olduğunun %4,66 oranında ifade edilmesi (GÜVENLİK), Milli Parkın tanıtımına ilişkin levhaların ve sosyal medyadaki tanıtımları yeterli olmadığının %2,92 ile belirtilmesi (TANITIM) ve Milli Parkta ateş-mangal yakmayla birlikte oluşabilecek yangın konusundaki hassasiyetlerin %2,33 oranla belirtilmiş olması (YANGIN DUYARLILIĞI) diğer olumsuz görüşleri oluşturmaktadır.

Çizelge 9. AGMP'nin kullanımına ve yönetimine ilişkin ziyaretçilerin görüşleri ve önerileri

Table 9. Visitors' opinions and suggestions regarding the use and management of the AGMP

No	Görüşler ve Öneriler	Frekans	Yüzde
1	Kullanım alanlarının, çevrenin, Gölün ve Göl kenarlarının temizliğine özel önem verilmeli; tuvaletlerin bakımı ve temizliği-hijyeniği sağlanmalı, çöp kovaları yeterli ve temiz olmalı, tuvaletlerde çocuklar için küçük klozet, bebekler için bez değiştirme odaları olmalı; oturma alanları, piknik masaları, yürüyüş yolları temiz ve bakımlı tutulmalı, çeşmelerin çalışıyor ve bakımlı olması sağlanmalı (TEMİZLİK-BAKIM)	106	30,90
2	Doğa sporları yaygınlaştırılmalı, spor alanları yapılmalı ve aktivite sayısı artırılmalı, kamp alanları biraz daha geliştirilmeli, piknik alanları korunaklı ve kullanışlı olmalı, arabaların giremeyeceği ayrı yürüyüş yolları olmalı ya da araba ve yürüyüş yolları genişletilmeli, yeterli otopark alanı oluşturulmalı, oturma mekanları artırılmalı ve çocuk park alanları yapılmalı, fotoğraf çekmek için mekanlar oluşturulmalı, bisiklete binme aktivitesi tekrar uygulamaya konulmalı, ata binme aktivitesi kaldırılmalı, kadınlara ve çocuklara özel aktiviteler yapılabilir, açık hava sinemaları kurulabilir, Göl çevresinde ATV Safari turları düzenlenebilir (MEKANLAR-AKTİVİTELER)	82	23,91
3	AGMP doğasıyla, havasıyla, bol yeşilliğiyle ve Göl manzarasıyla çok güzel ve huzur verici, rekreasyonel faaliyetler için uygun ve pahalı olmayan bir yerdir. AGMP yönetimi tarafından ziyaretçilere uygun hemen her şey düşünülmüş, güvenliğe önem veriliyor, personel güler yüzlü ve ilgili, Göl çevresindeki temizlik güzel ve denetimler düzenli, kamp alanları ve manzara seyir alanları güzel ve kullanışlı (PARK VE YÖNETİM İYİ)-Olumlu Görüş	45	13,12
4	Ziyaretçiler rekreasyonel faaliyetler sırasında doğaya zarar veriyor, yönetim tarafından önlem alınmalı, hizmete önem verilmelidir, yeterli ve eğitimli çalışan istihdamı sağlanmalı, çevre dostu aktiviteler artırılarak AGMP daha cazip hale getirilmelidir (DOĞA KORUMA)	38	11,08
5	ATM konulmalı, market gibi temel ihtiyaç alışverişini yapacak yerler, yeni restoranlar ve gençlerin vakit geçirebileceği fiyatları uygun olan kafeterya vb. yerler açılmalıdır (ALİŞVERİŞ MEKANLARI)	20	5,83
6	Konaklama tesisleri, kamp alanları, restoran ve kafelerin ve pahalı rekreasyonel aktivitelerin fiyatları ve giriş ücretleri düşürülmeli, Milli Park içerisinde yerel halk tarafından işletilen mekanların fiyatlarının denetimi artırılmalı (FİYATLAR)	18	5,25
7	Göl etrafına ve yol kenarlarına korunaklar/bariyerler yapılmalı, iskeleler yeterli olmalı ve ışıklandırılmalı, Göl çevresine araçların girmesine izin verilmemeli, güvenliğe önem verilmeli, cankurtaran ve ilk yardım ekibi bulunmalı (GÜVENLİK)	16	4,66
8	Tanıtıcı ve yönlendirici tabelalar ve levhalar daha belirgin ve anlaşılır olmalı, AGMP'de yapılan rekreasyonel etkinlikler ile Milli Parkın doğal ve kültürel kaynak değerlerinin sosyal medyada tanıtımı daha fazla yapılmalı (TANITIM)	10	2,92
9	Ziyaretçilerin kullanımı için korunaklı mangal yakma alanları yapılmalı ve Göl çevresine ateş yakmak için kutular konulmalı, ancak yangın sezonunda ateş-mangal yakılmasına izin verilmemeli (YANGIN DUYARLILIĞI)	8	2,33
TOPLAM		343	100,00

4. Sonuç ve öneriler

Bu çalışmada AGMP'nin doğal-kültürel kaynak değerleri, ziyaretçilerin sosyoekonomik özellikleri ve rekreasyonel talep yapısı analiz edilerek yönetim stratejisine destek olacak sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Kaynak taraması ve SWOT analizi sonuçlarına göre; korunan alan statüsünde olan AGMP, flora ve fauna bakımından zengin olup, orman, dağ ve göl peyzajlarının bütünleştiği doğal kaynak değerleri ile konaklama tesisleri, çadırli kamp ve günübirlik kullanım alanları ile yaylalar gibi kültürel kaynak değerlerine sahiptir. Coğrafi konum olarak İstanbul-Ankara karayolu üzerinde ve büyük kentlere yakın bir bölgede yer alması, ulaşımın kolay olması ve çok sayıda rekreasyon aktivitesinin yapılabilmesi nedeniyle insanların rekreasyonel kullanımına, eğlenmesine, dinlenmesine ve kısa süreli tatil yapmasına olanak vermektedir. Ancak özellikle yaz aylarında artan rekreasyon talepleri karşısında taşıma kapasitesinin üstünde kullanımlar, ziyaretçilerin bilinçsiz ve kötü kullanımları, yönetimin rekreasyonel altyapı, bakım ve temizlik konularındaki yetersizlikleri nedeniyle Milli Parkın kırılgan ekosisteminde bozulma ve zarar oluşma potansiyeli söz konusudur.

AGMP ziyaretçilerinin yaklaşık %90'ını çalışma çağında olup, çoğunluğu üniversite mezunu gençlerden, kadınlardan, il merkezlerinde yaşayan, aylık geliri 10-20 bin TL (2022 fiyatlarıyla) olan kamu-özel sektör çalışanlarından oluşmaktadır. Rekreasyonel talep yapısı ise; %81,86'sı doğa gezisi, eğlenmek-dinlenmek ve piknik yapmak amacıyla genellikle yakın il merkezlerinden ve büyük kentlerden (sırasıyla Bolu, Düzce, İstanbul, Sakarya ve Ankara gibi) ve ortalama 114,52 km'lik bir mesafeden ve ortalama 3 kişilik aile/gruplar halinde gelen, %84,80'i günübirlik ve %69,63'ü hafta sonu ziyaret eden, %67,3 oranıyla ilk üç sırada manzara seyri, doğa yürüyüşü ve fotoğraf/video çekmek aktivitelerini tercih eden, 2022 fiyatlarıyla kişi başına ortalama 111,91 TL ulaşım masrafı, 463,01 TL ziyaret masrafı yapan ve ödeme eğilimi yüksek olan (ziyaretçi grubu başına ortalama ödeme eğilimi 1.811,07 TL) bir özelliğe sahiptir. Rekreasyonel talep yapısını etkileyen en önemli faktörler ise, ziyaretçilerin *ödeme gücü*, *eğitim düzeyi* ve *ulaşım masrafıdır*. Bu faktörler rekreasyonel talep yapısının %72,34'ünü açıklamakta, kalan %27,66'sı ise diğer faktörlerle açıklanmaktadır. Milli Parkın rekreasyonel kullanımının planlamasında, yönetiminde ve rekreasyonel yönetim stratejisinin geliştirilmesinde bu faktörlerin dikkate alınması önem arz etmektedir. Böylece

araştırmada AGMP'nin rekreasyonel talep yapısı ve bunu etkileyen faktörler açıklanarak H_0 hipotezi reddedilmiştir.

Bütün bu sonuçlara göre; genellikle eğitilmiş, il merkezlerinde çalışan, orta düzeyde gelir sahibi ve ödeme eğilimi yüksek olan gençlere hitap eden, ancak çocukları, orta ve ileri yaşlıları da dikkate alan, Milli Parkın doğal ve kültürel kaynak değerleriyle uyumlu ve rekreasyonel aktivite sayısı fazla olan, özellikle doğa gezisi, eğlenme-dinlenme ve piknik yapma aktivitelerine önem veren, taşıma kapasitesini dikkate alan, kullanım mekanları, kamp alanları ve yürüyüş yolları temiz/bakımlı olan, mekan ve hizmet fiyatları uygun ve tanıtımı iyi olan, doğaya zarar vermeyen, duyarlı ve güvenli sürdürülebilir bir yönetim stratejisi, AGMP için uygun görünmektedir.

Açıklama

Bu çalışma, TÜBİTAK 2209/A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği Programı kapsamında desteklenen 1919B012105850/(2022-2024) numaralı ve "Bolu-Abant Gölü Milli Parkının Rekreasyonel Kullanım Yönetim Stratejinin Belirlenmesi" adlı TÜBİTAK Projesinden ve aynı adla hazırlanan Lisans Bitirme Ödevinden (2024) üretilmiştir. Maddi desteğinden dolayı TÜBİTAK'a teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Abdou, M., Musabanganji, E., & Musahara, H. (2022). Factors affecting the visitation to national parks using machine learning techniques: The case of national parks in Rwanda. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 11(2), 457-474.
- Aktan, C. C. (1999). *2000'li yıllarda yeni yönetim teknikleri: 2-Stratejik yönetim*. İstanbul: Türkiye Genç İş Adamları Derneği, TÜGİAD Yayını.
- Akalp, T. (2016). *İstatistik yöntemler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Yayınları.
- Akesen, A. (1978). *Türkiye'de ulusal parkların açık hava rekreasyonu yönünden nitelikleri ve sorunları (Örnek: Uludağ Ulusal Parkı)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Yayınları.
- Akesen, A. (1983). *Fethiye yöresinde rekreasyon amacıyla kullanılan bazı orman alanlarında rekreasyonel talep değerinin belirlenmesi üzerine araştırmalar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Yayınları.
- Akgül, A., & Çevik, O. (2003). *İstatistiksel analiz teknikleri*. Ankara: Emek Ofset.
- Aksu, Ö. V., Kılıç, C., Düzgüneş, E., Araz, N., & Öztürk, K. (2017). Altındere Vadisi Milli Parkı kullanıcılarının rekreasyonel memnuniyetini etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *OGM Ormanlık Araştırma Dergisi*, 4(1), 30-45.
- Altunöz, Ö., Tırıl A., & Arslan, Ö. E. (2014). Hamsilos Tabiat Parkının rekreasyon potansiyelini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 1(1), 20-38.
- Atar, S. (2021). *Yozgat Çamlığı Milli Parkının rekreasyonel talep yapısı* (Yüksek Lisans Dönem Projesi). Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın.
- Balmford, A., Green, J., Anderson, M., & Beresford, J. (2015). Walk on the wild side: estimating the global magnitude of visit to protected areas. *PLOS Biology*, 13(2), 1-6.
- Buason, A., Eiriksdottir, K., Kristofersson, D., & Rickertsen, K. (2021). Frequency and time in recreational demand. *Journal of Environmental Economics and Policy*, 10(1), 1-13.
- Başar, E. (2017). *Girişimcilik* (3.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bennet, S., & Bowers, D. (1977). *An Introduction to multivariate techniques for social and behavioural sciences*. London: The MacMillan Press.
- Binboğa, G., & Daşdemir, İ. (2023). Korunan alanlarda sürdürülebilir yönetim etkinlik düzeyinin belirlenmesi: Milli parklar örneği. *Turkish Journal of Forestry*, 24(4), 390-398.
- Büyükköztürk, Ş. (2015). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (21.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Canatanoğlu, E., Çağlayan, A. Y., & Karagözoğlu, C. (2019). The effects of recreational demand characteristics on space preference in urban forests. *Forestist*, 69(2), 103-116.
- Ceylanlı, Ö. (2004). *Soğuksu Milli Parkının rekreasyonel talep yapısını etkileyen faktörler* (Yayınlanmamış Bitirme Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Bartın Orman Fakültesi, Bartın.
- Cheung, L. T. O., & Jim, C. Y. (2014). Expectations and willingness-to-pay for ecotourism services in Hong Kong's conservation areas. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 21(2), 149-159.
- Child, D. (2006). *The essentials of factor analysis* (3rd ed.). New York, USA: Continuum International.
- Clawson, M. (1959). *Methods of measuring the demand for and value of outdoor recreation*. Washington 6 DC, USA: Resources for the Future, Inc.
- Daniel, W. W., & Terrell, J. C. (1995). *Business statistics for management and economics* (7th ed.). USA: Houghton Mifflin Company.
- Daşdemir, İ. (2005). Improving operational planning and management of national parks in Turkey: A Case Study. *Environmental Management*, 35(3), 247-257.
- Daşdemir, İ. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (2.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Daşdemir, İ., & Güngör, E. (2008). Küre Dağları Milli Parkı optimum yönetim stratejisinin belirlenmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 10(13), 23-36.
- Daşdemir, İ., & Ersoy, İ. (2018). The evaluation of the effectiveness level of management in the Soğuksu and Yozgat Çamlığı National Parks. In *International Congress on Engineering and Life Science* (26-29 Nisan, Kastamonu, pp.92-96).
- DKMP (2023). *Tarım ve Orman Bakanlığı 9.Bölge Müdürlüğü*. Ankara, Türkiye. <https://bolge9.tarimorman.gov.tr/Menu/53/Bolu-Abant-Golu-Milli-Parki>.
- DKMP (2024). *Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü*. Ankara, Türkiye. <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/34/Temel-Kavramlar>.
- DKMP (2025). *Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü*. Ankara, Türkiye. <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP>.
- Güngör, E. (2005). *Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkının optimum yönetim stratejisinin belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Harman, H. H. (1976). *Modern factor analysis* (3rd ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- Hockings, M., Stolton, S., & Dudley, N. (2004). Management effectiveness: assessing management of protected areas? *Journal of Environmental Policy & Planning*, 6(2), 157-174.
- Hoofman, D. A. P., Ridding, L. E., Redhead, J. W., & Willcock, S. (2023). National scale mapping of supply and demand for recreational ecosystem services. *Ecological Indicators*, 154, 110779.
- IUCN (1994). *Guidelines for Protected Area Management Categories*. Gland, Switzerland: <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/1994-007-En.pdf>.
- Jolliffe, I. T. (2002). *Principal component analysis* (2nd ed.). Springer Series in Statistics. New York: Springer-Verlag.
- Kaiser, H. F. (1958). The varimax criterion for analytic rotation in factor analysis. *Psychometrika*, 23, 187-200.
- Kalaycı, Ş. (2014). *SPSS Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

- Kalıpsız, A. (1988). *İstatistik yöntemler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Yayınları.
- Karabiyik, E., & Çetinkaya Ö. (2003). *Sosyo-kültürel ve ekonomik yapı ön araştırma raporu*. Küre Dağları Milli Parkında Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Türkiye İçin Katılımcı Bir Korunan Alan Modeli Taslak I, Ankara.
- Karaman, R. (2007). *Saklıkent Milli Parkının rekreasyonel talep yapısını etkileyen faktörler* (Yayınlanmamış Bitirme Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Bartın Orman Fakültesi, Bartın.
- Kemik, Ü. B. (2014). *Bolu-Abant Gölü Tabiat Parkının rekreasyonel talep yapısı* (Yayınlanmamış Bitirme Tezi). Bartın Üniversitesi, Bartın Orman Fakültesi, Bartın.
- Kervankıran İ., & Eryılmaz A. (2015). Milli parkların sürdürülebilir kullanımı ve yönetim planı önerisi: Isparta ili örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 173-190.
- Leverington, F., Costa, K. L., Pavese, H., & Hockings, M. (2010). A global analysis of protected area management effectiveness. *Environmental Management*, 46, 685-698.
- Marzetti, S. (2009). Recreational demand functions for different categories of beach visitors. *Tourism Economics*, 15(2), 339-365.
- Moore, S. A., & Walker, M. (2008). Progressing the evaluation of management effectiveness for protected areas: Two Australian case studies. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 10(4), 405-421.
- Mukanjari, S., Muchapondwa, E., & Demeke, E. (2021). Recreation demand and pricing policy for international tourists in developing countries: evidence from South Africa. *Journal of Environmental Economics and Policy*, 10(3), 243-260.
- Mulaik, S. A. (2010). *Foundations of factor analysis* (2nd ed.). New York, USA: Taylor & Francis.
- Mucuk, İ. (1978). *İşletmelerde modern bir araştırma tekniği olarak faktör analizi* (Doçentlik Tezi). İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul.
- Müderrişoğlu, H., Yerli, Ö., Altanlar, T. A., & Duru, N. (2005). ROS (Rekreasyonel Fırsat Dağılımı) yöntemi ile Abant Tabiat Parkında kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 4(11), 397-405.
- Neuvonen, M., Pouta, E., Puustinen, J., & Sievänen, T. (2010). Visits to national parks: Effects of park characteristics and spatial demand. *Journal for Nature Conservation*, 18(3), 224-229.
- Okuyucu, A. (2018). Bilecik kent halkının rekreasyonel eğilim ve taleplerinin belirlenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(30), 4400-4410.
- Okuyucu, A. (2020). Relationships between recreational demands and socio-demographic characteristics: The case of Bilecik city. *Journal of Turkish Tourism Research*, 4(3), 2622-2639.
- Özen Öztürk, B., & Gül, A. (2020). Başpınar Tabiat Parkının rekreasyonel planlama açısından irdelenmesi. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 5(1), 11-34.
- Öztürk, S., & Aydoğdu A. (2012). Ilgaz Dağı Milli Parkının rekreasyonel olanakları. *I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi* (12-15 Nisan, Kemer, Antalya, s.611-628).
- Pagès, J. (2014). *Multiple factor analysis by example using R*. London: Chapman & Hall/CRC.
- Saruhan, Ş. C., & Özdemirci, A. (2013). *Bilim, felsefe ve metodoloji, araştırmada yöntem problemi (SPSS ve Lisrel uygulamalı)*. İstanbul: Beta Yayınevi, Pasifik Ofset.
- Sayın, Ş., & Karadağ, A. A. (2016). Abant Tabiat Parkı rekreasyonel beklentilerinin değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi, Ormancılık Dergisi*, 12(2), 80-93.
- Sharma, S., 1996. *Applied multivariate techniques*. New York: John Wiley and Sons Inc.
- Shrestha, N. (2021). Factor analysis as a tool for survey analysis. *American Journal of Applied Mathematics and Statistics*, 9(1), 4-11.
- Stemberk, J., Dolejs, J., Maresova, P., & Kuca, K. (2018). Factors affecting the number of visitors in national parks in the Czech Republic, Germany and Austria. *International Journal of Geo-Information*, 7(3), 124.
- Suhel, S., Bashir, A., & Saadah, Y. (2019). Identifying the determining factors of recreation demand in Kongar Lake of South Sumatera: An individual travel cost approach. *Forest and Society*, 3(1), 34-48.
- Surat, H. (2018). Evaluation of recreational preferences of visitors in National Park, Turkey. *International Journal of Ecosystems and Ecology Science (IJEES)*, 8(1), 153-164.
- Talay, İ., Kaya, F., & Belkayalı, N. (2010). Sosyo-ekonomik yapının rekreasyonel eğilim ve talepler üzerine etkisi: Bartın Kenti örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8(2), 147-156.
- Willibald, F., Strien, M. J., Blanco, V., & Grêt-Regamey, A. (2019). Predicting outdoor recreation demand on a national scale – The case of Switzerland. *Applied Geography*, 113, 102111.
- Yılmaz, Z., & Okan, T. (2021). Abant Gölü Tabiat Parkında ziyaretçi harcamalarının sosyoekonomik analizi. *Eurasian Journal of Forest Science*, 9(3), 196-219.